

1977

Lapok egy meg nem írt naplóból

B E R E T K A F E R E N C

I.

Májusban kezdődtem, talán egy esős-borongós, talán egy verőfényes, talán egy szélről borzolt májusa éjszakán, s ha akkor, azon az éjjelen naplót tudtam volna írni, papírra vetettem volna életem fanyar-édeskés képét, bizonyára másképp festene számomra a jelen, mert a világ megszerzésének öröme hatotta volna át azokat a bizonyára sok érzelgősséggel egymás mellé helyezett szavakat. Így azonban valószínűleg sohasem fogok naplót írni. A napokat a jelennek őrzöm, a jövő úgyis megkapja a neki járó részt múltamból: az emlékezés szalagján megmarad mindaz, ami éltetően érdekes. S ha most, huszonkettedik májusomban valami megmagyarázhatatlan féltékenységgel kapaszkodok mindenbe — abba a néhány dologba és emberbe, ami és akik a mindent jelentik számomra — valamelyest az elmúlt évek májusainak ürességét is pótolni akarom.

Ezért, ha nyakamba veszem alig látott unokaöcsémet, akkor magam képzelem valaki nyakába, s száguldok vele végig az úton, szédítő embermagasságban, a világ tetején, a felsőbbségérzet ijesztő biztonságtudatával, azzal a nagy ellentmondásossággal, amely azonnal nyilvánvalóvá válik, mihelyt kinyitom a szemem és lenézek a mélybe.

Szédülés, újra csak szédülés, a kamenicai parkban is — tele biztonságerzettel —, amikor elindulok letépni a Fruška gora első vadrózsáját, amely látszatra olyan valószínűtlen vállalkozásnak tűnik. Aztán amikor jelentéktelen erőfeszítés után a kezemben tartom, nevetek magamban: honnan a vállalkozás bizonytalanságának visszarettentő érzete?

Kicsinyhitűnek érzem magam, s a Biblia annyit csépeelt példája jut eszembe a kicsinyhitűségről. Az Emberfiát megellelhetem magamban, én vagyok az Emberfia, mért félték hát kicsinyhitűek? Aztán meglátok még egy vadrózsát, s akkor újra oda a mersz, míg össze nem kaparom magam, hogy újra elinduljak érte, s megszerzem magamnak, s hogy továbbadjam, mert minden olyan keveset ér, ha csak az enyém: a birtokbavétel és a birtoklás örömet nem érzem, nem is akarom érezni. Talán csak születésem pillanatában örültem a mindenség birtokbavételének: a mindenség lehetőségeinek birtokbavétele volt öröm számomra. S távlat is. Vadrózsáknak, tárgyaknak az örömszerzés örömeivel tudok örülni. Másal s önzetlenül.

II.

Megcsillan a víz, látom a szó szemcséit az újkenyérszínű napsütésben, ahogy halad a vonat valahol. Dalmácia szürkésfehér foltos karsztján, s néha mint hatalmas bújócskázó, olykor egy pillanatra kikukkant a hegyek mögül a tenger. Végtelenné tágul benne a szeretet, a mindenséget akarom magamba zárni, az égbolttal összenövő földet, a tovasikló vonatszerelvényt. Az álmoasságtól csipás szemeim minden erőlködés nélkül nyitva tarthatom, a sárga, undorító ragacs egyszerre kedvessé válik számomra, s már vissza is szaladtunk a hajnalhoz, amikor a ködös derengésben jól láttuk az Una fenékgig átlátszó vizét. Én a szénaboglyákat néztem, te a vízimalmokat. A magunk örömeivel. Kutattunk a látványban, mely lemosta az emlékezésre rakódott üledéket: ott futottál egy boszniai réten, a gyerekek virágot szedtek neked, te is szedtél velük egy csokorravalót, azt hiszem, éppen vadrózsát, mint én a Fruška gorán. Magam valami szénaszagú töltésoldalon hemperegtem, pitypangot, mályvalevelet fűztünk végtelen láncba, s papsajtot kóstoltunk, ami végtelenül ízetlen dolog, sokkal jobb a zsenge szederszár, melyről letépjük, lehámozzuk az aprótüskés hancsot, s marad az enyhén savanykás, ehető szár, mely vérszaporító hírében áll felénk.

Onnan ugrunk mindketten a vonatra, el is felejtjük a várakozást az első megállóig, ott, meg a tizenkét kocsit, melyek közül mindegyiknek írtó keskeny a folyosója, alig lehet rajta két csomaggal végigmenni.

S a völgykatlanokban megüledett ködön is átvilágít egyfajta

biztonságérzet: a meglelés tudata. Ebben a pillanatban úgy érzem, magamra letem. Teljesen mellékes, hogy a vonatok csak álmainkban kékek, a valóságban pizszokszínűek: festünk magunknak valóságot, mint a szappanbuborék — benne lesz minden, kicsiben és színesben.

Este fáradtan indulunk ismeretlen várossal ismerkedni s önmagunkra ismerni vélt ismereteink bizonyosságában. S akkor hangtalan pukkanás: a szappanbuborék elszlott. Megdöbbenés, pedig csak látszat az egész, újabb lehetőség az építésre, a születésünkkor ígért végtelenség birtokbavételére.

Késő este egy korsó sör mellett már nyoma sincs a bizonytalanságnak.

Újraformált magunk-világa szilárdan áll a szájharmonika nyekergése közepette, áll égháborúban, amikor hatalmas robajjal lecsap mellettünk a villám, érzem a félelem vibrációit, kapaszkodok a semmibe.

Kezemre barna szemcsék rakódnak, aztán egyszerre fenyőgyanta szaga csap meg, fönt vagyok egy fán, tobozt akarok szerezni, de nem sikerül. A fenyőmag jobb, mint a mandula, sőt a barackmagnál is jobb. Aztán egy reggel — erős éjjeli jugó után — rájöttünk, nem kell a fára mászni tobozért, hisz a magvak lehullnak a földre, kényelmesen összeszedhetünk magunknak jócskán.

A kezünk barnaporos még akkoris, amikor az egyik kétezer éves templomban egy minden bizonnyal kimustrált tiszteletes szövegét hallgatjuk. Engem mindenütt és kitartóan németnek néznek, ő is németül kezd szövegelni, mire szólunk neki, s fapofával ismerősebb nyelven folytatja beszédét. Így sem értünk többet, csak a monoton zümmögését halljuk. Helyzetkomikum. Vele együtt hárman vagyunk a templomban. Nem tudom, merre néztek, illetlenség a szemébe röhögni.

III.

Nem fogok naplót írni. Fecniken őrzöm az életem, egy-egy mondatban napok, hetek, hónapok bújnak meg, olykor hihetetlen üresség. Mint egy múzeum kiállított tárgyait, gőgös felsőbbrendűséggel őrzi egy-egy felirat életem szakaszait: közönyös szemlélőként elshanok előttük, látom a sorokat, megpróbálom végigolvasni a mondatot, az értelem azonban csődöt mond. A szavak mögött megbúvó

tartalom nem jut el hozzám. Látom a tárgyat, olvasom alatta a szöveget. Érzem, hogy összetartozik a kettő. Csak érzem.

Kezemben lyukat éget a frissen sült gesztenye, amikor belenyúlok az újságpapírosból sodort zacskóba, érzem, hogy vastagon ül a korom ujjaimon. A számban érzem kesernyős ízet, de az édes, meleg gesztenyehús elolvad a nyelvem alatt, felszedi a kormot, rögtön elfeledjük a pillanatnyi kellemetlenséget, nevetve szemeteljük tele az utcát. A késő őszi nyírka felszárad a gesztenye melegében. A hetek és hónapok hihetetlen üressége egyszerre feltöltődik. Valami vonzalom. Szűk óvárosi utcák neonjai alatt ácsorgunk az utca közepén. A zöldes fény végigmázolja arcunkat, szétmaszatolja a kormot a szánk szélén, a kellemetlen szél csípése elől pillanatokra zsebre dugjuk a kezünket, vagy a gesztenyészacskó melegében próbálunk enyhülést találni. Az elfüggönyözetlen szobák barlangjában egykedvű életek ismétlődő jelenetei játszódnak le előttünk: sohasem változó megtörténések. Előttünk a lehetőség: valóságot formálni a valóságból. Zenész-utca, zenész életek bonyolódnak előttünk. Magunk azt hisszük, s a zene mögött hajlamosak vagyunk boldogságot sejteni. A gesztenyéből még van egy ideig. Latolgatjuk a sors kegyének logikáját: mikor melyikünknek jut egészséges szem, s melyikünk fog öt percig köpködni. Tetszik a játék, bár gyakran alulmaradok. Olykor dühösen köpködök, míg te nevetve falod a kitűnő csemegét. Aztán megszánsz, s adsz belőle valamennyit.

Nem fogok naplót írni. Fecniken őrzöm az életem. A fecnikre ilyen s hasonló dolgokat írok, mert nekem ezekben van az életem. Ilyenkor úgy érzem, betöltődik bennem az űr, érzem, hogy a teljesség közelébe jutottam. Azonban a teljességet kifejezni nem tudom.

IV.

Újév éjszakáján keményre fagyott a talaj. Hajnaltájt ott botladozunk a töltés hepehupás hátán, meg-megcsúsztunk valamin, már nem emlékszem, min, hó nem volt azon az éjjelen. A komphoz mentünk. Boldog új évet kívántunk a Tiszának, a kompnak meg a töltésnek, és felébredt bennünk a mindenség szeretete.

A fáradtság lomhán terpeszkedett volna rajtunk: akkor mindenél erősebbek voltunk, nem tudott legyőzni bennünket. Az újévi pezsgő mellett leginkább ásványvizet ittunk, de a pillanat öröme mámorosabbá tett minket bármely vidék borainál. Tanultunk

örülni, mint ahogy mindig azt csináljuk, tanultunk szeretni mindent: a hideget, az éjszakát, a kompot, a Tiszát s az égen a csillagokat még akkor is, ha esetleg felhő takarja őket.

Mormogó hangon köszöntöttük a felénk jövőket, s bár hosszú ideig nem láttunk magunk körül senkit sem, úgy éreztük, birtokba vettük a világot, magunkévá tettük az oly sokat nélkülözött mindenséget.

Nem éreztük a hideget. Színes szalagokként tekertük nyakunk köré sáljainkat, elrejtőztünk kabátunk gallérja mögött, aztán nem bújócskáztunk tovább, inkább futni kezdtünk.

Újabb cédula. Évek fordulnak mondataiban. Fáradt magányok vánszorognak elő egy-egy pillanatra, hogy feloldódjanak a boldogság enyhében, s hetekre, hónapokra eltűnjenek nyomasztó levegőjükkel. S hogy egyszer talán végleg magukkal csalja őket a feledés.

Ötödszörre egyedül maradunk.

Hajnalra azonban éppúgy keményre fagy a talaj, ismét ott botladozhatunk a töltés hepehupás hátán, meg-megcsúszhatunk valami, s felébredhet bennünk a mindenség szeretete. S bár időközben magunkra hagyott bennünket, ekkor újra a miénk lesz, s boldogok leszünk mindaddig, amíg tart az állandó távolodások és visszatérések, az oldódások és megszilárdulások, az állandóan önmagával meghasonló valóságunk végtelen hömpölygése.

Annak a régi májusi éjszakának az örök lehetősége.